

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СЕЗОНОВ ВІКТОР СТАНІСЛАВОВИЧ

УДК 343.98 (477)

**КОМПЛЕКСНЕ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
ПЕТРОВА Ірина Анатоліївна,
Харківський науково-дослідний інститут
судових експертиз ім. Засл. проф.
М.С.Бакаріуса, завідувач лабораторії
теоретичних, аналітичних досліджень
та інформаційного забезпечення
судово-експертної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України;
ТАТАРОВ Олег Юрійович,
Правова корпорація
«Татаров, Фаринник, Головка»,
адвокат, старший партнер;

кандидат юридичних наук, доцент
ТАРАСЕНКО Олег Сергійович,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності.

Захист відбудеться 23 жовтня 2018 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 22 вересня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізації прагнень України до євроінтеграції та побудови правової, демократичної держави сприятиме якісне застосування сучасних науково-технічних засобів у вирішенні завдань із протидії злочинності. Перебудова вітчизняного кримінального процесу за змагальною моделлю викликає нагальну потребу своєчасного впровадження передових техніко-криміналістичних засобів у практику діяльності органів правопорядку з метою забезпечення якісного виявлення, вилучення та дослідження слідів кримінальних правопорушень.

Вирішення різноманітних завдань у кримінальних провадженнях про злочинні діяння, пов'язані з використанням транспортних засобів, потребує застосування спеціальних знань у різних галузях криміналістичної техніки. У цьому сенсі слід відзначити, що криміналістичні дослідження номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів, а також документів, що їх супроводжують, широко застосовуються для протидії злочинам у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, економічним злочинам і багатьом іншим видам кримінальних правопорушень. Зазначений напрям експертно-криміналістичної діяльності має і значне профілактичне значення, оскільки допомагає вчасно розпізнати ознаки підготовки до кримінально каранних посягань шляхом підроблення індивідуальних ознак транспортного засобу, а отже, запобігти настанню більш тяжких наслідків. Таким чином, криміналістичне дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, є важливим напрямом практичної діяльності підрозділів Експертної служби МВС України. При цьому його можливості широко застосовуються не тільки у зв'язку з вирішенням завдань кримінального провадження, а й під час державної реєстрації та перереєстрації транспортних засобів з метою своєчасного виявлення зловживань та запобігання їм. Проте, в даній сфері існують значні проблеми, що викликані, насамперед, недостатнім рівнем наукової розробки теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення цього напрямку експертних досліджень. Зокрема, немає єдиного підходу у розумінні сутності даного виду експертизи, її об'єктів, завдань і можливостей. Крім того, потребують оновлення експертні методики, з огляду на бурхливий розвиток машинобудування у галузі транспорту та постійне розширення використання транспортних засобів у суспільному житті. Зважаючи на зміни у кримінальному процесуальному законодавстві щодо призначення судових експертиз, уточненню також підлягають і положення щодо їх підготовки та оцінки результатів.

Наукові засади криміналістичної техніки та судової експертизи висвітлено у працях Г. К. Авдєєвої, О. М. Бандурки, В. Г. Гончаренка, Л. М. Головченко, І. В. Гори, М. В. Даньшина, О. І. Жеребка, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, В. В. Коваленка, Н. І. Клименко, І. П. Красюка, В. К. Лисиченка, С. І. Перліна, І. А. Петрової, І. В. Пирого, В. Д. Пчолкіна, О. С. Саїнчина, М. В. Салтєвського, М. Я. Сегає, Е. Б. Сімакової-Єфремян, І. Я. Фрідмана, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шерстюк, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського та інших вітчизняних науковців. Деяким питанням криміналістичного дослідження транспортних засобів, їхніх слідів і супровідних документів присвячені роботи таких науковців, як В. В. Бондаренко, М. Ю. Будзієвський, С. Й. Гонгало, С. В. Данець, І. І. Колеснік, Г. А. Кушнір, М. М. Макаренко, Г. В. Прохоров-Лукін, А. В. Старушкевич, Р. В. Тополя, М. А. Федосєєв, С. О. Шевцов тощо. Проте, на монографічному рівні наукового аналізу сучасних можливостей і перспектив розвитку комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів до цього часу не здійснювалось. Існуючі розробки потребують удосконалення також і у зв'язку з розвитком криміналістичної техніки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до Стратегії розвитку Експертної служби МВС України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених наказом МВС України від 15 березня 2017 року № 229, Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275 (п. 10.10 додатка 10); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років (п. 10.1); науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні основи формування і реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів» (номер державної реєстрації 0113U008198), зареєстрованої в Українському інституті науково-технічної експертизи та інформації на 2014–2018 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення загальних теоретичних і методичних положень, пов'язаних з експертно-криміналістичним дослідженням транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, а також удосконалення методики проведення комплексного дослідження ідентифікаційних номерів транспортного засобу для підвищення ефективності експертної діяльності в даному напрямі.

Для досягнення вказаної мети було поставлено такі наукові задачі:

- встановити сутність і значення комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів;
- визначити правові й організаційні основи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів;
- охарактеризувати об'єкти та предмет комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів;
- виділити загальні методи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів, розкрити їх зміст та особливості застосування;
- удосконалити методiku експертно-криміналістичного дослідження ідентифікаційних номерів транспортних засобів;
- окреслити напрями удосконалення методики експертно-криміналістичного дослідження документів, що супроводжують транспортні засоби;
- опрацювати специфіку підготовки та призначення криміналістичної експертизи транспортних засобів;
- виокремити загальні особливості процесу проведення криміналістичної експертизи транспортних засобів;
- розробити рекомендації щодо оцінки висновку експерта та його використання у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку із проведенням комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів.

Предметом дослідження є комплексне експертно-криміналістичне дослідження транспортних засобів.

Методи дослідження. З урахуванням особливостей предмета, мети і завдань дисертації під час наукового дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання.

Так, за допомогою діалектичного методу проблеми комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів досліджено в єдності його змісту та форми. Формально-логічні методи застосовано з метою з'ясування сутності комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів (підрозділ 1.1), диференціації та систематизації його об'єкта, предмета й завдань (підрозділ 1.2), розроблення пропозицій щодо змісту окремих експертних методик (підрозділи 2.2, 2.3), формулювання рекомендацій щодо призначення, проведення та оцінки результатів криміналістичної експертизи транспортних засобів (розділ 3). За допомогою порівняльно-правового методу досліджено нормативно-правове регулювання комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів (підрозділ 1.2). У свою чергу, використання системно-структурного методу надало можливість систематизувати нормативно-правові акти в цій сфері. З метою всебічного аналізу кримінального,

кримінального процесуального, адміністративного, цивільного та господарського законодавства і формулювання пропозицій щодо його вдосконалення застосовувався логіко-нормативний метод (підрозділи 1.2, 3.1). Збір і аналіз емпіричної бази щодо комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів здійснено із використанням соціологічних (анкетування, інтерв'ювання) і статистичних методів (групування, аналіз кількісних показників) (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 120 працівників Експертної служби МВС України, а також 80 слідчих підрозділів досудового розслідування Національної поліції з Харківської, Сумської, Полтавської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської областей; вивчення матеріалів 350 судових експертиз і експертних досліджень транспортних засобів. Також використано особистий десятирічний досвід практичної роботи автора в експертно-криміналістичних підрозділах системи МВС України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній криміналістиці монографічних досліджень щодо напрямів вирішення проблем експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів. При цьому було одержано результати, що характеризуються науковою новизною:

вперше:

- сформульовано визначення поняття «комплексне експертно-криміналістичне дослідження транспортних засобів» як дослідження експертом транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, із метою вирішення питань, які потребують спеціальних знань у галузі криміналістичної техніки;

- запропоновано виділити криміналістичну експертизу транспортних засобів в окремий вид судової експертизи, визначивши її як дослідження експертом на основі спеціальних знань у галузі криміналістичної техніки транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, з питань, що є або будуть предметом судового розгляду;

- розроблено основи методики експертно-криміналістичного дослідження ідентифікаційних номерів вузлів і агрегатів транспортних засобів, що включають вичерпний перелік сучасних методів криміналістичного дослідження транспортних засобів; рекомендації щодо порядку їх застосування від неруйнівних до руйнівних, у залежності від отриманих результатів; положення щодо доповнення методик даних досліджень обов'язковою частиною з визначення робочого об'єму двигуна, періоду випуску транспортного засобу, первинного кольору, дослідження інших носіїв даних;

удосконалено:

- визначення поняття транспортного засобу як об'єкта комплексного експертно-криміналістичного дослідження, зокрема, його розуміння як механічного засобу, котрий використовується для особистого пересування, спеціального призначення, перевезення пасажирів, переміщення вантажу, що приводиться у рух за допомогою інтегрованих агрегатів і вузлів, які самостійно виробляють енергію у вигляді механічної роботи, та (або) за рахунок агрегації з іншим транспортним засобом;

- критерії упорядкування об'єктів комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів у залежності від виду, форми та змісту предметів-носіїв даних про транспортний засіб і документів-носіїв даних про транспортний засіб;

- диференціацію та систематизацію завдань комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів за відношенням до документів, що їх супроводжують, і безпосередньо транспортних засобів, їх агрегатів та вузлів;

- перелік умов, яким повинні відповідати методи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів, а також факторів, що впливають на вибір відповідних методів;

- класифікацію методів комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів та визначення тенденцій їх розвитку, серед яких особливе місце займають запозичення методів інших наук, розробка нових методів та комплексування методів;

- основи методики експертно-криміналістичного дослідження документів, що супроводжують транспортні засоби, зокрема, запропоновано доповнити окремі експертні методики обов'язковим фотографуванням за правилами криміналістичної фотографії елементів захисту свідoctва про реєстрацію транспортного засобу, використанням методу порівняння даних, вказаних у свідoctві про його реєстрацію, з існуючими базами даних МВС України і міжнародними довідниками;

- розуміння першочергових завдань щодо запровадження центральних і регіональних криміналістичних обліків підроблених документів, що супроводжують транспортні засоби, з позначкою способу підробки та фотоілюстрацією документа, а також офіційного затвердження того, що персоналізація даних свідoctва про реєстрацію транспортного засобу повинна проводитись за єдиним зразком на всій території України;

- визначення поняття процесу підготовки та призначення судової експертизи, що є сукупністю процесуальних та організаційних дій, спрямованих на збір, підготовку та оформлення матеріалів для судової експертизи з метою найбільш ефективного використання спеціальних знань у кримінальному провадженні;

- наукові положення щодо загального порядку проведення криміналістичної експертизи транспортних засобів як окремого виду судової експертизи та різновиду комплексного експертно-криміналістичного дослідження;

дістали подальшого розвитку:

- рекомендації щодо систематизації нормативно-правових актів, які регламентують правові та організаційні основи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводжують;

- пропозиції щодо сукупності підготовчих заходів до призначення криміналістичної експертизи транспортних засобів;

- наукові положення щодо оцінки наукової обґрунтованості висновків експерта та підвищення якості комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів з метою запобігання використанню помилкових або недостовірних висновків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення напрямів щодо вирішення проблем криміналістичного дослідження транспортних засобів, трасологічних експертиз і технічних експертиз документів; вдосконалення методик розслідування злочинів, пов'язаних із використанням транспортних засобів;

- у практичній діяльності підрозділів Експертної служби МВС України, сервісних центрів МВС України, підрозділів досудового розслідування Національної поліції України – як рекомендації щодо використання можливостей комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів у правозастосовній практиці (*акт впровадження Харківського НДЕКЦ МВС України від 02.06.2018 р.*);

- у навчальному процесі – під час викладання криміналістики і судової експертології, підготовки підручників і навчальних посібників (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 17.09.2017 р.*).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані положення, висновки та пропозиції є результатом особистих досліджень автора. У науковій статті «Адміністративно-правове регулювання дорожнього руху в Україні: історико-правове дослідження», підготовленій у співавторстві, частка здобувача полягає у формулюванні положень щодо історичного аспекту технічного огляду та випробувань автомобілів під час видачі дозволів власникам на користування ними. У тезах доповіді «Розвиток криміналістичних знань про експертні дослідження, пов'язані з розслідуванням правопорушень щодо незаконного заволодіння транспортним засобом» внесок здобувача

полягає у формулюванні положень щодо значення експертних досліджень транспортних засобів у кримінальному провадженні. Ідеї та розробки, що належать співавторам наукових публікацій, у дисертації не використовувались.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертації оприлюднювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 22 листопада 2013 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти» (м. Донецьк, 22 листопада 2013 р.), науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 19 травня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики» (м. Харків, 5 грудня 2014 р.), науково-практичному семінарі «Інформаційні технології у державному управлінні: тенденції розвитку» (м. Харків, 14-15 квітня 2015 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 20 листопада 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичні аспекти організації досудового розслідування» (м. Харків, 4 грудня 2015 р.), міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 6 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, з яких 3 наукові статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 науковій статті в науковому журналі та 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях і семінарах.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки, з них: анотації – 12 сторінок, основний текст дисертації – 198 сторінок, список використаних джерел складається з 218 найменувань і займає 26 сторінок, додатки викладено на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** представлено обґрунтування теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та завдання дослідження, його об'єкт, предмет і методи, окреслено наукову новизну отриманих результатів, висвітлено їх практичне значення, виокремлено особистий внесок здобувача, наведено відомості

щодо апробації результатів дослідження, публікацій та структури дисертації.

Розділ 1 «Загальні засади комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Сутність і значення комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів»* розглянуто поняття «судова експертиза», «експертне дослідження», «комплексна експертиза» та «комплексне експертне дослідження». Обґрунтовано співвідношення експертизи та експертного дослідження як форми та змісту і на цій підставі доцільність виокремлення судових і позасудових експертиз як окремих форм експертних досліджень. У свою чергу, комплексним експертно-криміналістичним дослідженням транспортних засобів запропоновано визначати напрям експертної діяльності, що відображає зміст криміналістичної експертизи транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, і є комплексом взаємопов'язаних досліджень. Сформульовано авторські визначення понять комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів, судової та позасудової криміналістичної експертизи транспортних засобів. Підкреслено їх практичне значення під час виявлення та розслідування злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту; злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням транспортних засобів через митний кордон України; незаконним обігом підакцизних товарів та інших корисливих злочинів, пов'язаних із використанням транспортних засобів. Окреслено напрями застосування даного виду досліджень в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві, а також у сервісній діяльності органів системи МВС України.

У підрозділі 1.2 *«Правові та організаційні основи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів»* здійснено аналіз положень Конституції України, КПК України, КАС України, ГПК України, ЦПК України, Закону України «Про судову експертизу», міжнародних договорів України, постанов Пленуму Верховного Суду України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, відомих нормативно-правових актів Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України щодо судово-експертної діяльності в цілому та експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів зокрема. Запропоновано закріпити єдине розуміння комплексної судової експертизи у процесуальних кодексах і Законі України «Про судову експертизу». Обґрунтовано доцільність виокремлення загального та спеціального рівнів організації комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів.

У підрозділі 1.3 *«Об'єкти та предмет дослідження»* висвітлено загальні положення щодо розуміння об'єкта і предмета експертизи.

Ґрунтуючись на відповідних теоретичних засадах, надано детальну характеристику транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, як об'єктів комплексного експертно-криміналістичного дослідження. Запропоновано авторське визначення транспортного засобу як об'єкта комплексного експертно-криміналістичного дослідження, а також розуміння предмета даного виду експертизи. Виділено й охарактеризовано окремі об'єкти комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів. Розроблено їх класифікацію залежно від виду (власне транспортний засіб, його окремі елементи, сліди, супровідні документи), форми (предмети, документи), змісту та форми предметів і документів як носіїв даних про транспортний засіб. Окреслено основні завдання комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів, зокрема щодо ідентифікаційних номерів вузлів та агрегатів колісних механічних пристроїв, паперових і пластикових документів, що супроводжують транспортні засоби.

Розділ 2 «Методичні основи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Загальна характеристика методів комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів» проаналізовано та систематизовано основні методи, що застосовуються під час здійснення даного виду експертних досліджень. Виділено критерії, яким повинні відповідати методи експертного дослідження (законність, етичність, наукова обґрунтованість, безпечність, ефективність, перевірюваність, мінімальний ступінь впливу на об'єкти). Надано характеристику загальнонауковим і спеціальним методам комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів. Зокрема, розглянуто загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, гіпотеза, екстраполяція, спостереження, описання, вимірювання, порівняння, експеримент, моделювання, математичні методи тощо) та визначено їх місце у комплексному експертно-криміналістичному дослідженні транспортних засобів. Щодо спеціальних методів – підкреслено їх розподіл на методи дослідження безпосередньо транспортних засобів та методи технічного дослідження документів, що їх супроводжують. Вказано, що тенденції розвитку комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів передусім полягають у постійному розширенні кола доступних методів та їх комплексуванні.

У підрозділі 2.2 «Основи методики експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів» надано рекомендації щодо конкретних прийомів і способів проведення зазначеного різновиду

дослідження. Деталізовано об'єкти експертизи ідентифікаційних номерів транспортних засобів, її предмет і завдання. Виявлено та наведено найбільш значущі для криміналістичного дослідження характеристики VIN-коду транспортного засобу. Охарактеризовано етапи експертного дослідження окреслених об'єктів. На підставі аналізу експертної практики, виділено типові способи та характерні ознаки зміни ідентифікаційних номерів транспортних засобів. Запропоновано комплекс методів і засобів експертно-криміналістичного дослідження слідів підробки або знищення маркувальних позначень транспортного засобу. Викладено специфіку застосування спеціальних методів дослідження: неруйнівних (візуального, оптичного, магнітооптичного, магнітопорошкового, вихротокової та рентгенівської дефектоскопії, зняття інформації з блоків керування автомобіля, порівняння даних з інформаційними базами виробника, комплексних) і руйнівних (дослідження лакофарбового покриття, електрохімічного та хімічного травлення, термічного).

У підрозділі 2.3 *«Основи методики експертно-криміналістичного дослідження документів, що супроводжують транспортні засоби»* сформульовано основні положення щодо проведення цього виду експертизи. Наведено конкретизований перелік документів – об'єктів дослідження, визначено їхні індивідуальні ознаки, у тому числі, захисні елементи свідості про реєстрацію транспортних засобів. Виділено найбільш поширені способи повної та часткової підробки документів, що супроводжують транспортні засоби, прийоми та засоби їх виявлення. Надано детальну характеристику щодо особливостей застосування під час експертно-криміналістичного дослідження спеціальних методів, а саме: візуально-мікроскопічного методу, методу кольорорідження, методів посилення контрасту, дослідження у відбитих ультрафіолетових та інфрачервоних променях, методу вологого копіювання.

Розділ 3 «Особливості застосування криміналістичної експертизи транспортних засобів у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Особливості підготовки та призначення криміналістичної експертизи транспортних засобів»* досліджено сукупність процесуальних та організаційних дій, спрямованих на збір, підготовку та оформлення матеріалів для експертизи, що розглядається, з метою найбільш ефективного використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Сформульовано рекомендації щодо підготовки матеріалів для експертизи, зокрема: вилучення окремих об'єктів під час слідчих (розшукових) дій, отримання зразків для проведення експертизи та визначення умов їх належного зберігання, встановлення своєчасного моменту призначення експертизи,

правильного формулювання питань експертові, обрання експертної установи, складання слідчим клопотання про призначення експертизи тощо. Результати дослідження свідчать, що встановлений у КПК України порядок призначення судової експертизи під час досудового розслідування за дорученням слідчого судді призводить лише до затулювання строків слідства і, водночас, не є додатковою гарантією захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

У підрозділі 3.2 *«Загальний порядок проведення криміналістичної експертизи транспортних засобів»* розглянуто особливості процесу експертного дослідження. Здійснено аналіз встановленої чинними нормативно-правовими актами процедури проведення експертного дослідження з урахуванням специфіки криміналістичної експертизи транспортних засобів. Підкреслено можливість здійснення такої експертизи як експертом одноосібно, так і (у складних випадках) комісійно. Надано характеристику основним етапам проведення зазначеного виду експертизи, зокрема: попередньому дослідженню, загальному огляду транспортного засобу, роздільному дослідженню ідентифікаційних номерів, табличок виробника, лакофарбового покриття, електронних блоків управління тощо, експертному експерименту, порівняльному дослідженню, оцінці та оформленню результатів експертизи.

У підрозділі 3.3 *«Оцінка висновку експерта та його використання у кримінальному провадженні»* охарактеризовано суб'єктів і зміст розумової діяльності щодо оцінки експертного висновку та наведено її принципи. Визначено типові причини експертних помилок, а також помилок у визначенні ролі та місця висновку експерта у кримінальному провадженні. Окрему увагу приділено оцінці наукової обґрунтованості висновку криміналістичної експертизи транспортних засобів і підкреслено необхідність залучення стороннього фахівця, який не залучався до експертного дослідження, для надання допомоги з даного питання. Виділено цілі та напрями використання висновків криміналістичної експертизи транспортних засобів у кримінальному провадженні для встановлення окремих елементів об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 290, ст. 358 КК України, а також одержання нових даних і вирішення профілактичних завдань. Підкреслено складність оцінки висновків кількох експертиз, проведених різними фахівцями у різних установах, що додатково підтверджує доцільність розширення кола завдань і можливостей криміналістичної експертизи транспортних засобів як самостійного виду експертизи.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у

розробленні теоретичних і методичних засад комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів. Найсуттєвішими науковими та практичними результатами дослідження є такі:

1. Під комплексним експертно-криміналістичним дослідженням транспортних засобів запропоновано розуміти окремий напрям практичної діяльності, що представляє собою дослідження експертом транспортних засобів і документів, які їх супроводжують, з метою вирішення питань, що потребують спеціальних знань у галузі криміналістичної техніки. У процесуальному сенсі цей напрям об'єднує кілька окремих видів судових експертиз і перспективною може бути інтеграція всіх трасологічних досліджень транспортних засобів та їхніх слідів в один вид судової експертизи.

2. Доведено, що доцільним є формування криміналістичної експертизи транспортних засобів як самостійного виду судової експертизи, проводити яку мають фахівці, що засвоїли відповідні експертні спеціальності у галузі трасології та технічної експертизи документів. Її запропоновано визначити як дослідження експертом на основі спеціальних знань у галузі криміналістичної техніки транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, з питань, що є або будуть предметом судового розгляду

3. Встановлено, що комплексні експертно-криміналістичні дослідження транспортних засобів мають суттєве значення у вирішенні завдань, які виникають під час досудового розслідування та судового розгляду у справах про злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, протиправні посягання, пов'язані із незаконним переміщенням транспорту через митний кордон України, злочини у сфері обігу підкацизних товарів та деяких інших різновидів корисливих кримінальних правопорушень (шахрайств, вимагань тощо). Крім того, підкреслено, що можливості цього виду експертно-криміналістичних досліджень широко застосовуються і в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві, а також у сервісній діяльності державних органів, пов'язаній із реєстрацією транспортних засобів.

4. Обґрунтовано, що для встановлення єдиного розуміння сутності комплексної судової експертизи в усіх галузях судочинства нагальною є потреба доповнити Закон України «Про судову експертизу» ст. 1-1 «Комплексна експертиза» такого змісту: «Комплексна експертиза – це дослідження, що проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань».

5. Наголошується, що організаційні основи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів необхідно розглядати на загальному та спеціальному рівнях, оскільки вони визначаються положеннями чинного законодавства України та полягають у здійсненні конкретних заходів відповідними суб'єктами.

Зокрема зауважується, що загальним слід вважати рівень організації судово-експертної діяльності в цілому, а спеціальним – організацію проведення конкретних судових експертиз у конкретному кримінальному провадженні. Окремо звертається увага на те, що на загальному рівні організаційна діяльність в Україні здійснюється міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. У свою чергу, на спеціальному рівні організація комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів покладається, з одного боку – на ініціаторів (сторону кримінального провадження, органи досудового розслідування, прокуратуру, суд) та, з іншого боку – на суб'єктів їх проведення (державні спеціалізовані установи, які здійснюють судово-експертну діяльність, пов'язану із проведенням криміналістичних експертиз).

6. Констатовано, що загальним об'єктом комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів є колісний механічний засіб, котрий використовується для особистого пересування, спеціального призначення, перевезення пасажирів, переміщення вантажу, приводиться у рух за допомогою інтегрованих агрегатів та вузлів, які самостійно виробляють енергію у вигляді механічної роботи, та (або) за рахунок агрегації з іншим транспортним засобом. У свою чергу, безпосередні об'єкти зазначеного напрямку практичної діяльності експерта є підставою до виокремлення змістовних стандартів їх систематизації у залежності від виду, форми та змісту предметів-носіїв даних про транспортний засіб і документів-носіїв даних про транспортний засіб.

7. Під загальною метою комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів запропоновано розуміти встановлення фактів знищення, подробиць або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, що є дієвим засобом доказування та полягає у вирішенні ряду завдань, які слугують своєрідним орієнтиром для фахівця у галузі криміналістичної техніки транспортних засобів. З урахуванням саме комплексного характеру такого роду досліджень, що виступає особливою умовою його провадження, завдання як передумову кінцевої мети доцільно розподілити на дві групи: а) за відношенням до транспортних засобів, їх вузлів та агрегатів; б) щодо документів, які їх супроводжують.

8. Обґрунтовано, що методи комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів застосовуються з метою отримання доказової інформації та мають відповідати таким критеріям, як: законність та етичність, наукова обґрунтованість, безпечність та ефективність, перевірюваність, мінімальний ступінь впливу на об'єкти дослідження. Крім того доведено, що ці методи можуть бути класифіковані за кількома підставами, зокрема: за сферою

застосування, умовами використання, стадіями процесу експертно-криміналістичного дослідження, впливом на об'єкти дослідження тощо. Зазначено, що вибір методів обумовлений: нормами чинного законодавства щодо здійснення судочинства, знаннями та навичками експерта, матеріально-технічною базою, умовами та завданнями дослідження, специфікою об'єкта дослідження, при цьому перевага повинна надаватися неруйнівним методам, які не псують або істотно не змінюють речові докази.

Констатовано, що розвиток методів комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів здійснюється за такими напрямками: розширення кола методів під впливом інтеграції знань, комплексування методів, заміна застарілих методів новими, пріоритетний розвиток неруйнівних методів дослідження, автоматизація процесів застосування експертних методів.

9. Доведено, що алгоритм криміналістичного дослідження ідентифікаційних номерів транспортних засобів доцільно поділити на етапи, кожний з яких буде достатнім для остаточного висновку (позитивного) або буде продовжуватися (у разі негативного висновку), а саме: загальний огляд транспортного засобу і документів, що його супроводжують, їх порівняння; експертне дослідження ідентифікаційних номерів транспортного засобу за загальним підходом від неруйнівних до руйнівних методів, у залежності від отриманих результатів; визначення первісних номерів транспортного засобу. Поряд із цим підкреслено, що відповідь на питання щодо визначення робочого об'єму двигуна, періоду випуску транспортного засобу та його первинного кольору, дослідження інших носіїв даних має стати обов'язковою частиною вказаного напрямку криміналістичних досліджень. Окремо вказано, що дослідження ідентифікаційних номерів транспортного засобу потребує комплексного підходу, застосування новітніх криміналістичних методів та використання сучасного інформаційного забезпечення (баз даних виробників, експертних запитів до представників виробників транспортних засобів тощо).

10. Для підвищення практичного рівня застосування можливостей комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів запропоновані напрями удосконалення нормативно-правового регулювання цієї сфери, а саме: а) нормативне закріплення алгоритму дій експерта під час здійснення експертного огляду й експертного дослідження; б) законодавче затвердження неможливості залучення фахівця Експертної служби МВС як спеціаліста під час огляду місця події, якщо цей фахівець раніше виявив факт підробки ідентифікаційних номерів чи реєстраційних документів транспортного засобу; в) визначення посадових осіб, уповноважених оповіщати органи Національної поліції про факти виявлення підробки

ідентифікаційних номерів транспортного засобу чи реєстраційних документів. Також зауважено, що потребують удосконалення та доповнення правила проведення експертного огляду транспортних засобів, зокрема щодо необхідності визначення року виготовлення, типу двигуна, типу палива й інших ідентифікаційних ознак транспортного засобу для підвищення ефективності попередження та виявлення кримінальних правопорушень із категорії злочинного автобізнесу. Досягненню цієї ж мети слугуватиме визначення реєстраційних операцій, при яких проведення експертного дослідження є обов'язковим.

11. Підкреслено, що методика експертно-криміналістичного дослідження документів, які супроводжують транспортні засоби, потребує осучаснення у зв'язку із трансформацією методів підробок, збільшенням кількості автотранспорту. Для покращення ефективності проведення даного виду досліджень запропоновано: а) запровадити ведення центральних і регіональних криміналістичних обліків підроблених документів, що супроводжують транспортні засоби, з позначкою способу підробки та фотоілюстрацією документа; б) доповнити методики дослідження документів, що супроводжують транспортні засоби, обов'язковим фотографуванням за правилами криміналістичної фотографії елементів захисту свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу; в) затвердити як обов'язковий етап дослідження порівняння даних, вказаних у свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу, з існуючими базами даних МВС України та міжнародними довідниками; г) нормативно закріпити, що персоналізація даних такого виду документа, як свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, має проводитись за єдиним зразком на всій території України.

12. Наголошено, що у процесі призначення судової криміналістичної експертизи транспортних засобів робота з об'єктами дослідження повинна здійснюватися згідно процесуальних і тактичних вимог. До процесуальних віднесено: а) дотримання загальних вимог проведення слідчих (розшукових) дій, під час яких отримуються об'єкти експертизи: законність підстав проведення слідчої (розшукової) дії; дотримання процедури її проведення; повна та правильна фіксація слідчої (розшукової) дії; повідомлення всім учасникам їхніх прав та обов'язків; дотримання прав людини і громадянина тощо; б) дотримання процесуальних правил роботи з об'єктами та слідами, виявленими в ході слідчих дій: використання законних методів для виявлення вказаних об'єктів; дотримання правил фіксації вказаних об'єктів у протоколах слідчих дій додатковими засобами; дотримання правил вилучення виявлених об'єктів; дотримання правил упакування та зберігання виявлених об'єктів (які не викликають сумніву у

достовірності цих об'єктів). Виконання таких процесуальних вимог покликано забезпечити законність та допустимість отриманих у процесі слідчих (розшукових) дій доказів і результатів проведених щодо них судових експертиз. Відзначено, що тактичні вимоги забезпечують отримання повної та якісної інформації під час дослідження таких об'єктів. До них віднесено: а) застосування під час виявлення об'єктів та слідів методів і засобів, які не пошкоджують їх; б) достатню для вирішення експертних завдань кількість вилучених об'єктів; в) правильне упакування та зберігання об'єктів, що забезпечують можливість їх дослідження з метою вирішення експертних завдань.

13. Встановлено, що загальний порядок проведення криміналістичної експертизи транспортних засобів є конкретним алгоритмом дій, правил, настанов або обмежень для отримання достовірного експертного висновку. Підкреслено, що його удосконалення та чітке дотримання у практичній діяльності надасть можливість скоротити кількість експертних помилок та підвищити якість криміналістичної експертизи транспортних засобів. Оскільки зазначена експертиза включає в себе комплексне криміналістичне дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводжують, її широке застосування дозволяє не тільки уникнути основних недоліків відповідних однорідних експертиз, а й встановлювати нові факти в рамках зазначеного виду дослідження.

14. Доведено, що оцінку наукової обґрунтованості комплексного експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів у формі відповідної судової експертизи можна здійснити належним чином лише за участі стороннього фахівця, який не залучався до її проведення. Разом з тим, враховуючи положення діючого кримінального процесуального законодавства, слідчий обмежений у використанні результатів такої оцінки. Констатовано, що оцінку і використання кількох окремих видів судових експертиз, виконаних різними експертами іноді різних експертних установ, слідчий з об'єктивних та суб'єктивних причин використовує менш ефективно, ніж єдиний висновок експерта, покликаний комплексно вирішувати питання, які виникають перед ним у ході розслідування злочину.

15. Підкреслено, що отримані в дисертації наукові результати мають практичне значення та використовуються як рекомендації щодо проведення комплексних експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів у діяльності Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (акт впровадження від 02 червня 2018 року), а також у навчальному процесі Харківського національного університету внутрішніх справ під час викладання криміналістики та судової експертології (акт впровадження від 17 вересня 2017 року).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сезонов В. С., Сезонов С. В., Гавриленко О. А. Адміністративно-правове регулювання дорожнього руху в Україні: історико-правове дослідження. *Право і Безпека*. 2004. Т. 3. № 4. С. 127–129.
2. Сезонов В. С. Автотранспортний засіб як об'єкт криміналістичного дослідження. *Право і Безпека*. 2013. № 2 (49). С. 140–145.
3. Сезонов В. С. Пути совершенствования профилактики и расследования правонарушений, связанных с незаконным завладением транспортным средством. *Leges si viata*. 2014. № 9/2 (273). С. 164–167.
4. Сезонов В. С. Методологические и процессуальные вопросы комплексного экспертно-криминалистического исследования автотранспортных средств. *Власть и общество* (История, Теория, Практика) : науч. ж-л. 2015. № 3(35). С. 185–195.
5. Сезонов В. С. Удосконалення методики криміналістичного дослідження ідентифікаційних номерів транспортних засобів та документів, що їх супроводжують. *Криміналістичний вісник* : наук.-практ. зб. / ДНДКЦ МВС України; НАВС. Київ : ПК «Типографія від «А» до «Я». 2016. № 2 (26). С. 153–159.
6. Сезонов В. С. Проблемные вопросы взаимодействия Экспертной службы МВД Украины с подразделениями Национальной полиции // *Leges si viata*. 2018. № 5/2(317). С. 164–168.
7. Сезонов В. С. Организационно-тактические аспекты проведения криминалистической экспертизы транспортных средств и сопроводительных документов. *Международный научный журнал*. 2016. № 2 (февраль). С. 152-155. URL : <https://www.inter-nauka.com/issues/2016/2/783/>.
8. Сезонов В. С. Інформаційна безпека баз даних ОВС. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22 листопада 2013 р.). Харків : ХНУВС, 2013. С. 434–436.
9. Сезонов В. С. Особливості криміналістичного дослідження автотранспортних засобів. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 22 листопада 2013 р.). Донецьк : Донец. юрид. ін-т, 2013. С. 239–243.
10. Сезонов В. С. Експертна профілактика злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортним засобом. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : матеріали науково-

практичної конференції (Харків, 19 травня 2014 р.). Харків : ХНУВС, 2014. С. 243–245.

11. Сезонов В. С. Експертна профілактика як тенденція розвитку сучасної експертології. *Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 5 грудня 2014 р.). Харків : ХНУВС, 2014. С. 491–493.

12. Сезонов В. С. Використання інформаційних технологій – запорука успішної роботи міліції. *Інформаційні технології у державному управлінні: тенденції розвитку* : зб. праць наук.-практ. семінару (Харків, 14-15 квітня 2015 р.). Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. С. 61–63.

13. Сезонов В. С. Інформаційні заходи попередження та розкриття незаконного заволодіння транспортним засобом. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2015. С. 412–415.

14. Сезонов В. С. Комплексне експертно-криміналістичне дослідження транспортних засобів як дієвий механізм попередження та розкриття злочинів. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 4 грудня 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 358–363.

15. Сезонов В. С., Приходько Є. М. Розвиток криміналістичних знань про експертні дослідження, пов'язані з розслідуванням правопорушень щодо незаконного заволодіння транспортним засобом. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листопада 2017 р.) : у 2 ч. / редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 379–382.

АНОТАЦІЯ

Сезонов В. С. Комплексне експертно-криміналістичне дослідження транспортних засобів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2018.

У дисертації розроблено теоретичні та методичні основи експертно-криміналістичного дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводжують. Встановлено сутність і практичне значення даного виду експертного дослідження. Визначено його правові та організаційні основи. Надано характеристику транспортних засобів і супровідних документів як об'єктів криміналістичного дослідження.

Проаналізовано предмет і завдання відповідних експертиз. Виокремлено загальні методи, що застосовуються під час зазначеного виду експертних досліджень, розкрито їхній зміст і особливості застосування. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення методик експертного дослідження ідентифікаційних номерів транспортних засобів і документів, що супроводжують транспортні засоби. Висвітлено специфіку підготовки криміналістичної експертизи транспортних засобів, загальний порядок її проведення та особливості оцінки висновку експерта і його використання у кримінальному провадженні.

Ключові слова: судова експертиза, експертне дослідження, криміналістична експертиза, транспортний засіб, технічне дослідження документів, криміналістичне дослідження транспортних засобів, трасологія.

АННОТАЦИЯ

Сезонов В. С. Комплексное экспертно-криминалистическое исследование транспортных средств. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

В диссертации разработаны теоретические и методические основы экспертно-криминалистического исследования транспортных средств и сопроводительных документов. Выявлена суть данного вида экспертного исследования. Сформулированы авторские определения понятий «комплексное экспертно-криминалистическое исследование транспортных средств», «судебная криминалистическая экспертиза транспортных средств» и раскрыто их соотношение. Подчеркнуто практическое значение данного вида экспертных исследований в уголовном, административном, гражданском судопроизводстве и сервисной деятельности органов системы МВД Украины. Определены правовые и организационные основы этих исследований, а именно: систематизированы нормативно-правовые акты, регулирующие данного вида деятельность, разработаны предложения по их совершенствованию, выделен общий и специальный уровни организации таких исследований. Транспортные средства и сопроводительные документы охарактеризованы как объекты криминалистического исследования. Проанализированы предмет и задачи комплексного экспертно-криминалистического исследования транспортных средств. Выделены общие методы, применяемые при экспертных исследованиях указанного вида, раскрыто их содержание и

особенности применения. Разработаны рекомендации по уточнению методологии и задач криминалистического исследования идентификационных номеров транспортных средств. Обоснованы конкретные предложения по совершенствованию методов и средств криминалистического исследования сопроводительных документов на транспортные средства. Освещена специфика подготовки криминалистической экспертизы транспортных средств, общий порядок ее проведения, особенности оценки заключения эксперта и его использования в уголовном производстве.

Ключевые слова: судебная экспертиза, экспертное исследование, криминалистическая экспертиза, транспортное средство, техническое исследование документов, криминалистическое исследование транспортных средств, трасология.

SUMMARY

Sezonov V. S. Comprehensive Expert and Forensic Examination of Vehicles. – Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Expertise; Operative and Search Activity». – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2018.

The author of the dissertation has elaborated theoretical and methodical bases of expert and forensic examination of vehicles and documents accompanying them. The essence and practical value of this type of expert examination have been established. Its legal and organizational foundations have been determined. The characteristics of vehicles and accompanying documents as objects of forensic examination have been provided. The object and tasks of the corresponding examinations have been analyzed. The general methods used during this type of expert examinations have been outlined; their content and peculiarities of application have been revealed. Recommendations for improving the methods of expert examination of identification plates of vehicles and documents accompanying vehicles have been developed. The author has highlighted the specifics of the preparation of forensic examination of vehicles, the general procedure for its implementation and the peculiarities of assessing the expert's conclusion and its use in criminal proceedings.

Key words: forensic expertise, expert research, forensic examination, a vehicle, technical examination of documents, forensic examination of vehicles, trace evidence analysis.

Підписано до друку 21.09.2018. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.
Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК No 3087 від 22.01.2008.